

Nimisõnalise täiendi arvuühildumine

Maire Raadik

Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldaja

Kuidas siis on: kas õnnitlevad poeg ja tütar perega või peredega? Ütled *perega*, siis küsitakse, kas pere on ainult tütrele, ütled *peredega*, siis leitakse, et äkki on emmal-kummal mitu peret. Õnnesoovimise puhul võime küll oletada, et nii õnnitletav kui ka õnnitlejad ise teavad asjade seisu hästi, ning kaasaütlevas käändes määrustäiendi arvuvorm (sest seda see *perega* siin just on – määrustäiend) pole ses mõttes teab mis oluline.

Ometi on ainsuse-mitmuse küsimused ka EKI keelenõuandes üsna sagedased. Jätan siinkohal kõrvale öeldise, öeldistäitemääruse ja lisandi arvuühildumise (neist on mitut puhku põhjalikult kirjutatud¹), ning keskendun paarile nimisõnalist täiendit puudutavale küsimusele. Servapidi tuleb juttu ka sihitise arvuühildumisest.

On kaks küsimuste ringi.

1. Kas põhisõna mitmus tingib ka täiendi mitmuse: ainsuses *puudega inimene*, aga kas mitmuses *puudega inimesed* või *puuetega inimesed*?
2. Kas täiendi mitmus tingib ka põhisõna mitmuse: *padruni põhjal on markeerimistähis*, aga kas *padrunite põhjal on markeerimistähis* või *padrunite põhjadel on markeerimistähis ~ markeerimistähised*?

Kõigil neil juhtudel, kus küsimus puudutab nimisõna, mis on ühtlasi loendatav, on probleem selles, et mitmusliku fraasi puhul ei ole võimalik anda ühest tõlgendust tegelikult hulga. Kas lipsudega meestel ja kübaratega daamid on igaühel üks lips või kübar või mõnel ka mitu? Või kui mehed panevad lipsud ette ja daamid kübarad pähe, siis kas igaüks paneb ühe lipsu ja ühe kübara või võib mõni panna ka mitu? Nagu perede näites nii aitab meid ka lipsude ja kübarate puhul muidugi teadmine, et iga mees kannab tavaliselt korraga üht lipsu ja iga daam üht kübarat.

Teine lugu on siis, kui nimetatud nähtusi või asju saab korraga olla ka mitu: nt erivajadusega lapsel on üks erivajadus, aga erivajadustega lapsel on neid mitu. Mitmuslikust fraasist *erivajadustega lapsed* pole seevastu kuidagi võimalik välja lugeda, kas ühel lapsel eraldi võetuna on üks erivajadus või mitu.

¹ H. Metslang, M. Erelt, K. Habicht, T. Hennoste, R. Kasik, P. Teras, A. Viht, E. L. Asu, L. Lindström, P. Lippus, R. Pajusalu, H. Plado, A. Rääbis, A. Veismann. Eesti grammatika. Peatoim. H. Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2024; M. Erelt. Lause õigekeelsus. Juhatused ja harjutused. Neljas, täiendatud trükk. Tallinn: Emakeele Selts, 2019; S. Mäearu. Kuidas ühildada lisandit. – Keelenõuanne soovitab 6. Koost. ja toim. M. Raadik. Tallinn: EKSA, 2020, lk 98–105.

Kui mitmust ei saa üheselt tõlgendada, kas kasutada siis hoopis ainsust? Meis pesitsev tähenärija küsib seepeale muidugi kohe, kas lipsuga meestel, kübaraga daamidel ja erivajadusega lastel on hulga peale kokku üks lips, üks kübar, üks erivajadus.

puudega ~ puuetega inimesed, erivajadusega ~ erivajadustega lapsed

Sellele, et ka ainsus on niisugusel juhul siiski võimalik, leiame tuge asjaolust, et omadust väljendav nimisõna võib seal, kus mõni nimisõnalisem nimisõna läheks mitmusse, jääda ka ainsusse. Omadussõnadel ongi kohati suurem kalduvus ühildumata jääda, hästi joonistub see välja öeldistääitemääruse peal: nimisõnaline öeldistääitemäärus ühildub arvult (uurimise käigus kuulati *tunnistajatena* üle 25 inimest), omadussõnaline võib ühilduda, kuid tavapärasem on ainsus (neid dokumente ei saa tõlgendada selliseid toiminguid *õhutavana*).

Nimisõnaline öeldistääitemäärus, mis märgib pigem omadust või seisundit kui omaduse kandjat või seisundis olijat, on jälle tavaliselt ainsuses (kuni 90% nakatunud vastsündinutest jääb eluks ajaks *krooniliseks maksahaigeks*). Öeldistääide erinevalt öeldistääitemäärusest ühildub alati (vastsündinud on äärmiselt *vastuvõtlikud* nakkustele).

Täiendid nagu *puudega* või *erivajadusega* on küll sõnaliigilt nimisõnad, kuid seesuguseid käändevormis nimisõnu (nt *paanikas mees, naerul suu, rinnuni rohi, lasteta perekond, nokaga müts*) on tavaks käsitada omadussõnaliste täiendite ehk adjektiivatribuutidena. Omadussõnalisele täiendile tüüpiliselt vastavad nad küsimusele *missugune?* ning neid saab lauses ümber tõsta öeldistääiteks või öeldistääitemääruseks (nt *nokaga müts* = müts on *nokaga*).

Vastus küsimusele, kas öelda *puudega inimesed* või *puuetega inimesed, erivajadusega lapsed* või *erivajadustega lapsed*, oleneb sellest, kas asetame esikohale omaduse või hulga. Esimesel juhul võib täiend ka mitmusliku põhja puhul jääda ainsusse (*puudega inimesed, erivajadusega lapsed*), teisel juhul ühilduda mitmusliku põhjaga arvus (*puuetega inimesed, erivajadustega lapsed*).

Mõlema variandi võimalikkust kinnitab ka kasutus²: nii *puude* kui ka *erivajaduse* puhul kohtab nii mitmuslikku kui ka ainsuslikku täiendit. Nt esinevad fraasid *puudega/puuetega inimesed* ja *puudega/puuetega inimesi* korpuses enam-vähem võrdselt, üksnes omastavaline fraas *puuetega inimeste* on umbes viis korda sagedasem kui *puudega inimeste*³ (ja meil on ka *puuetega inimeste* koda). Haridussõnastikust leiame nii *erivajadusega õpilased* kui ka *puuetega inimesed*.⁴

² Siin ja edaspidi on kasutusandmete allikas [Eesti keele ühendkorpus 2023](#).

³ Mitmusevormi eelistamise taga kirjalikus tekstis võib mõnikord olla ka homonüümpelgus: *puudega* kui 'puuet omav' või kui 'puid omav'. Näiteks on leitud, et Hiiumaal Luidja rannas keelumärgi all olev silt „välja arvatud *puudega* inimesi vedav sõiduk“ lubab märgi alt läbi sõita ka paari puuhalgu või -istikut omavat inimest. Mitmus on kirjas tõesti ühemõttelisem, suulises kõnes eristab neid vorme valde.

⁴ [Haridussõnastik](#).

füüsilisest isikust ettevõtjad

Nimisõnaline täiend võib olla ka seestütlevas käändes, nt *füüsilisest isikust ettevõtja*. Kas mitmus on *füüsilisest isikust ettevõtjad* või *füüsilistest isikutest ettevõtjad* – või on õiged mõlemad? Õeldistäitelauses on küll mitmus, sest õeldistäide ühildub alusega arvus: *ettevõtja on füüsiline isik* – *ettevõtjad on füüsilised isikud*. Ka seestütlevas käändes lisand ühildub: *ettevõtjast naaber* – *ettevõtjatest naabrid*. Täiend *füüsilisest isikust* käitub siiski teisiti. Pilguheit korpusesse kinnitab, et valdav on ainsus: rohkete *füüsilisest isikust ettevõtjate* kõrval on näha mõned väga harvad *füüsilistest isikutest ettevõtjad*.

Siin tuleb esile veel üks ainsuse joon: ta võib teataval juhul väljendada mitmuslikku sisu, olla üldistav, liigimõisteline. Zooloogid ja botaanikud kirjeldavad, et *hunt on vastupidav jooksja*, *varblane pole toidu suhtes kuigi valiv* või et *kuusk talub varju*, ning mõtlevad selle all kõiki hunte, varblasi ja kuuski ehk liike kui selliseid. Sama lugu on seaduste keeles: liiklusseaduses juhi, sõitja ja jalakäija kohta öeldu kehtib kõigi sõidukijuhtide, sõitjate ja jalakäijate kohta.⁵

Niisiis, kui täiendosaks on liiki näitav sõna või fraas, võib täiend mitmusliku põhisõna puhul ka ainsusesse jääda. Näiteid leiab nii seestütlevas kui ka omastavas käändes täiendi kohta: *füüsilisest isikust ettevõtja* – *füüsilisest isikust ettevõtjad* (füüsiline isik kui õigussubjekti liik); *kohaliku omavalitsuse üksus* – *kohaliku omavalitsuse üksused* (kohalik omavalitsus kui valitsemistüüp), *riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused*; *välisministeeriumi I klassi teenetemärgi kavalier* – *välisministeeriumi I klassi teenetemärgi kavalierid* (I klassi teenetemärk kui autasu liik).

Nagu on kirjutanud Reet Kasik: „Ainsus on konkreetsem kui mitmus. Eriti liigimõistetest rääkides tekitab ainsus selgema mõttepildi kui mitmus.“⁶

külastajad peavad kandma maski ~ maske

Täiendi arvuvorm ei pruugi siiski ka alati üheselt tõlgendatav olla, nt kas kolme kriminaalhooldusalust kahtlustatakse isikuvastase kuriteo toimepanemises või kolme kriminaalhooldusalust kahtlustatakse isikuvastaste kuritegude toimepanemises? Ainsus jätab ebamääraseks, kas jutt käib kuriteo liigist (panid toime just isiku-, mitte nt varavastase teo) või ühiselt toime pandud teost, mitmuse puhul jääb ebamääraseks tegude arv.

Proovime sihitisega: kas kolm kriminaalhooldusalust panid toime isikuvastase kuriteo või isikuvastased kuriteod? Lihtsam on selliste lausetega, nagu *külastajad peavad kandma maski ~ maske* (teame, et üldjuhul kannab iga külastaja üht maski, aga kokku on maske mitu), *advokatuuri esimees andis ringkonnakohtu suures saalis 6 vandeadvokaadile ja 23 vandeadvokaadi abile üle kutsetunnistuse ~ kutsetunnistused* (igauks sai ühe tunnistuse, aga kokku anti välja hulk tunnistusi).

⁵ Nagu on öeldud ka hea õigusloome ja normitehnika eeskirja ([RT I, 22.05.2025, 8](#)) § 15 „Keele- ja stiilinõuded“ lõikes 4, eelistatakse eelnõus ainsuslikku vormi, välja arvatud juhul, kui ainsuse ja mitmuse eristamisel on õiguslik tähendus.

⁶ **R. Kasik.** Sissejuhatus tekstiõpetusse. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, lk 73.

Neis näidetes saame hulga määramisel toetuda taustateadmistele, mistõttu on sihitise arvuvorm (ainsus või mitmus) vähem oluline. Kui taustateadmisest abi ei ole (nagu selle lõigu esimeses lauses), tuleb leida üheselt mõistetav variant (nt *kolm kriminaalhooldusalust panid igaüks toime isikuvastase kuriteo*). Mõnikord on see siiski üsna raske, nt lauses *kolme kriminaalhooldusalust kahtlustatakse isikuvastase kuriteo ~ isikuvastaste kuritegude toimepanemises*. Kuidas öelda, et igaüks pani toime omaette teo? Üks võimalus on teha kõrvallause: kolme kriminaalhooldusalust kahtlustatakse selles, et igaüks neist ~ nad kõik on pannud toime isikuvastase kuriteo.

padrunite põhjal on markeerimistähis ~ padrunite põhjadel on markeerimistähis(ed)

Rühm ainsuse-mitmuse küsimusi on seotud inimese kehaosadega: kas *hirmul, mis on inimeste südames* või *hirmul, mis on inimeste südames*, kas *kajakad tiirlesid nende peade kohal* või *kajakad tiirlesid nende pea kohal*? Kuna kujutame võrdlemisi hästi ette, mitu pead või südant inimesel on, võiks põhisoona arvuvormi valik siin olla vaba ehk kasutaja otsustada.

Tuge annavad korpusnäited. Mitmusliku täiendiga tuleb esile nii ainsuslikku kui ka mitmuslikku põhisoona olenemata sellest, kas nimisõna fraas toimib lauses määruse (a), sihitise (b) või alusena (c). Mõjutavat ei näi seegi, kas tegemist on otsese või piltlikuma tähendusega.

- a) Olgu väljas külm, porine või lumine, *meie südames* on alati suvi. Teie heategu leiab koha *meie südames*. *Meie pea kohal* on mustad pilved. Peame olema teadlikud *meie peade kohal* varitsevatest riskidest.
- b) Kas kohv kahjustab või kaitseb *meie südant*? Küprose vein *meie südameid* ei võitnud. Kiiver kaitseb *meie pead*. Ei maksa kontrollimata kuulujuttudega *meie päid* segi ajada.
- c) Meil võivad ju olla kiired jalad, kuid ka *meie süda* on õiges kohas. Kõige rohkem valutab *meie süda* Eesti Keele Instituudi tuleviku pärast. *Meie süda ~ südamed* on murtud.

Seesugused igapäevaelu näited võivad olla abiks, kui tuleb lahendada keerukamaid küsimusi, nt kas *padrunite põhjal on markeerimistähised* või *padrunite põhjadel on markeerimistähised*. Kuna igal padrunil on üks põhi, võime öelda nii *padrunite põhjadel on markeerimistähis ~ markeerimistähised* (käsitades põhju kogumina) kui ka *padrunite põhjal on markeerimistähis* (osutades padruni põhjale kui liigimõistele).

Kui tõsta see fraas määruse kohalt aluseks või sihitiseks, näib loomulikum panna täiend oma põhjaga ka arvus ühilduma: *padrunite põhjad on markeeritud* (vrd padrunite põhi on markeeritud) ja *markeerib padrunite põhju* (vrd markeerib padrunite põhja). Liigimõistest tähtsamaks saab hulgale viitamine ja eelistus on ühel kindlal arvuvormil.

Kokkuvõtteks

Otsustamaks, kas põhisoona mitmus laieneb ka nimisõnalisele täiendile või vastupidi, nimisõnalise täiendi mitmus põhisoonale, tasub kõigepealt mõelda, kas ainsusel ja mitmusel on üldse olulist tähendusvahet. Kui olulist vahet ei ole, sobib kasutada nii ainsust kui ka mitmust. Kui vahe siiski

on, tuleks kaaluda, kas täiend- või põhisõna väljendab pigem omadust või liiki (sel juhul on eelistatav ainsus) või pigem hulka (siis sobib mitmus).

Tulles tagasi loo alguse küsimuste juurde, siis keelekasutajad on teinud oma valiku: *lipsuga mehed* on sagedasem kui *lipsudega mehed*, *lapsed peredega* sagedasem kui *lapsed perega*.